

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Machvmetis Saracenorum principis, eiusque Svccessorvm
Vitae, Doctrina, Ac Ipse Alcoran**

Bibliander, Theodor

[Basileae], März 1550

VD16 VD16 K 2586

Eiusdem libellus, de afflictione tam captiuorum, quàm etiam sub Turcæ tributo uiuentium Christianorum. Item de ritu, & ceremonijs, domi militiæq[ue] ab ea gente usurpari solitis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97854](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97854)

DE AFFLICTIONE, TAM CAPTI-

VORVM, QVAM ETIAM SVB TVRCAE TRIBVTO
 uiuentium Christianorum: similiter de ritu, deq̄ caremonijs domi, mi-
 litiaq̄ ab ea gente usurpatis: additis nonnullis lectu dignis,
 linguarum Sclauonicae & Turcicae, cum in-

terpretatione Latina,

libellus:

*Autore Bartholomæo Gyorgieuits, peregrino Hierosolymitano, qui per duos menses ca-
 thena collo uinctus, saepe uenundatus XII. annos apud eosdem seruitu-
 tem seruens, omnia experientia uidit & didicit.*

INVICTISS. ROM. IMP. SEMPER AVGVSTO
 Carolo V. Bartholomæus Gyorgieuits, clientum
 minimus & deditissimus.

It Dido apud Vergilium: Non ignara mali, miseris suc-
 currere disco. Est enim naturale, eas aliorum calamitates
 misericordia prosequi, quas tu aliquando perpeffus es. 20
 Ego igitur, inuictissime & augustissime Caesar, qui Tur-
 cicam captiuitatem tredecim annos expertus sum, septies
 uenditus sum, cui ipsis sensibus explorata sunt mala eius
 uitæ, statui breui libello imaginem illarum Tragædiarum leuiter delineare:
 nam ad plenum exprimere, nulla uis ingenij humani poterit. Ut qui ad
 huc liberi sint, intelligant quantopere illis omnibus opibus & uiribus eni-
 tendū, ne in hanc miseriam ueniāt: & quo in odio esse debeant, qui dome-
 sticis (ut ita dicam) bellis, tua arma remorantur à Turcica expeditione, cū
 certa spes sit, idq̄ ex oraculis, quæ non minus in Turcica quam hic factan-
 tur, te illum unicum futurum, qui regnum illud Satanæ destruas, si modo 30
 uires integras ad id bellū conferre possis. Nam ut in præsentia omitramus
 oracula, multæ coniecturæ sunt, quibus idem quod oracula diuines. Nul-
 lus unquam in Christiano orbe à septingentis retro annis potentior Impe-
 rator, nemo uictorijs plenior, uoluntate pronior in hoc bellum fuit, aut mi-
 lite exercitato instructior, adeo ut in debellandis Turcis ocū tibi tantum-
 modo uideatur deesse: quod qui tibi auferunt, quicumq̄ illi sunt, & quo-
 cumq̄ animo hoc faciunt, pessimè uidentur de Christiana religione mere-
 ri. Intra septingentos plus minus annos Turcica arma inualuerunt, hacten-
 us à nemine retusa, quia nemo tibi par opibus, fortuna, & uoluntate fuit.
 Nunc te unicum sanctissimis bellis per alia bella eripi, & dolendum maxi-
 me, & detestandum uehementissime. Ego igitur tibi istum libellū de Chri-
 stianorum miserijs dedicandum censui, quem orbis agnoscit unum præ o-
 mnibus esse, qui huic calamitati remediū uelit apponere, & appositurum
 breui speramus. Diu sit incolumis tua Cæsarea Maiestas, nec antea uel
 morbo uel morte tentetur, quam Christiana uexilla rursus in Asia
 & Aphrica & ubiq̄ terrarum erigas.

Louanij, Idibus
 Martij,

QVOMODO

QUOMODO CHRISTIANI IN BELLO

à Turcis capti distrabantur.

Expeditionem aduersus Christianos suscipienti Turcarum Imperatori, inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum & lanistarum, camelis insidens: hij in spem mancipiorum longissimas cathenas secum deferunt, in quibus facile quinquageni aut sexageni per seriem colligantur.

Iidem quoscunq; nō absumit hostilis gladius, a p̄datoribus emunt, quod illis ea lege permillum est: si principi decimas mancipiorum p̄stent, reliquos ipsi uel in suum usum, uel ad nundinationē detinere fas est, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura. ut & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euictio timeri nō debuit, res mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator suos captiuos destinet.

Senes, & utriusq; sexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtinet, ita discernit, ut grandiore ætatem ad agriculturam uendat, qui tamen rarissime capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum uendibiles fecit. Puellas uerò & iuuenes ad certum locum relegant, qui ipsorum lingua Sarai uocatur, ut ibi certis artibus instruantur, quod illis in posterum commodius utatur, ac primū id agitur, ut abnegata Christiana fide, circuncidantur. lamq; eorum ceremonijs initiati, diligenter pensitatis per physiognomiam lineamentis corporis, pro cuiusq; indole, uel ad leges eius gentis discendas, uel ad militiam destinantur, si maior uis corporis quàm ingenij appareat: danturq; in stipendium quotidianum duo uel tres Ahtse, id ad cibarium & uestiarium sufficere arbitrantur, donec in expeditionem sit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuuntur, primū pro teneritudine uirium datur leuior arcus, mox crescente robore, & peritiā, grauior ac grauior, donec bello sit idoneus. Adest magister feruētissimus exactor quotidiani exercitij, quotiescunq; à scopis errant, toties flagris cæduntur, atq; isti ascribuntur ordini Solaclar, id est, sagittariorum. Alij in hoc erudiuntur, ut lenizaris cooptentur: isti quoque suos p̄ceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt, bini inter se baculis decertant. Reliqui pro nefas, in quibus maior gratiæ formæ, ita absconduntur, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauissimo cū discrimine uitæ: quod si euadant, nō in aliud sunt incolumes, quàm in obsequium sceleratissimæ libidinis. mox senescente pulchritudine, ad officia eunuchorum, ut matronas seruent deputantur, aut custodiendis equis & mulis, aut culinæ ministerijs addiuntur.

40 Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

Quæ luculentæ pulchritudinis sunt, eliguntur in concubinas: medio cres dantur matronis ad officia pedissequarum: inter quæ adeo sunt nonnulla foeda ministeria, ut honestè dici non queant: coguntur enim illas sequi cum uasculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrina, pistrinæ mancipiantur. Nullis ex omnibus liberum est uel Christianam fidem reseruare, aut spem libertatis quàm diu uiuit, concipere.

Quomodo

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipijs agant.

HAstenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati isti, cum primùm nouitios adepti sunt, omnibus minis, promissis, blanditijs agunt, ut recens mancipium circuncisionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterum spes redeundi in patriam planè abscissa est: conanti enim id poena incendij destinata est. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad ministeria castrensia assumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipse annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permiffa sunt, sed liberi eorum pro arbitrio domini distrahuntur, quæ res sapientiores à nuptijs abhorre facit. Alios qui circuncisionem repudiant, immaniter tractant: quam miseriam per tredecim annos expertus sum, nec ullis uerbis consequi possum, quid sit calamitatis in hoc genere uitæ.

Quomodo agitur cum Christianis artium mechanicarum ignaris.

Durissima illorū fors est, qui artes mechanicas non didicere: eæ enim solæ ibi in honore ac precio sunt, quam ob rem literati, sacerdotes, nobiles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omnium miserrime habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos sumptus facere sustinet. hi pedibus capitibusque intactis, ac plerumque maiore parte corporis nudi inambulanti: nullus enim nouus cultus detritis ueteribus uestimentis succedit, per niues, per saxa, æstates & hyemes detrahuntur: nec finis, donec uel moriantur, uel stultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum est iudicatio. Cæterum nemo omnium tam est foelix, cuiuscumque uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hospitem deponant. Primum cogitur flagris ire: id si non potest, iumento imponitur: ibidemque si federe nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm sarcina aliqua, aut manica: morientem detractis uestibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

Non solum perpetuæ cathenæ concaptiuos includunt, sed manibus quoque in itinere manicas addunt: passus unus inter singulos interstitij est, ne semutuo conculcent. id ideo faciunt, ne à mancipijs lapidentur. Quum enim singuli mangones ingentem numerum ducant, adeo ut decem sæpe quingentos homines cõcatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, si ad iactum liberæ manus haberent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoque pedes onerant, eosque supinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulieribus uerò humanior conditio est, quæ ualent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis uectantur: quæ adeo infirmæ sunt, ut iactationem iumentis non ferant, in corribus tanquàm anseres gestantur. Noxillis tristior est, aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impuram libidinem pati coguntur, auditurque ingens ploratus per tenebras adolescentium utriusque sexus uim patientium, nec sexennis aut septennis ætas miseros à tali foeditate defendit, adeo scelerata gens & cõtra naturam & ante naturam libidine sæuit.

Quomodo uenalitij tractentur.

Vbi dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producantur, Conueniunt mercatores, statuitur precium: si placet mancipium,

mancipium, detractis uestibus futuri domini oculis exponitur. inspiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, nunquid uitij in iuncturis aut articulis resideat. Si displicet, reijcitur ad mangonē: toties id passurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: si placet, abducitur ad grauem seruitutem, ut uel arator, uel pastor sit, ne duriora commemorem. Multa sunt ibi inaudita exempla miseriae. Ceterum homines iugo copulatos aratrum durere nunquam uidi. Ancillae arctissime habentur in perpetuis laboribus, & extra conspectum uirorum: & ne cum conseruis quidem illis ulla confabulatio permittitur. Si quis cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentissimē magnates emunt, & uillis praeficitur, ut curam uel aruorum, uel uinetorum, uel pascuorū agat, nati ex illis uernae fiunt. Si in Christiana fide perseuerauerint, statuitur certum tempus seruiendi: quo elapso, liberi fiunt: filij tamē eorum, nisi redimantur, in seruitute manent, pro domini arbitrio, uel in iisdem sedibus mansuri, uel aliō trāserendi, nulli enim ibi sunt ascriptij glebae, quibus certa sit sedes seruitutis. Si cupiunt post adeptā libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verū illis qui nostram religionem abiurarunt, nec certum tempus est seruiendi, nec ullū ius in patriam redeundi, spes libertatis solummodo pendet à domini arbitrio. ubi tamen libertatem nacti fuerint, soluunt decimas ut ceteri Turcae: à reliquis tamen oneribus, quibus Christiani premuntur, immunes sunt.

De illis captiuis quos pastores faciunt.

DVra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad pastoritias curas demuntur. uiuendū illis in solitudine, perperuo noctes & dies sub dīo agendum, dominus cum uxore solus in tentorio uersatur: & praeter tuendū gregis officia, penulas & tapetia subciliuis horis facere coguntur. Singulis mensibus pascua mutant, de montibus in montes se transferentes. Qui humiliores sunt, dant aliquam mercedulam seruis, qualem dimensum fuisse apud Romanos legimus, id in peculium cedit, quod conseruant uel in uaticum, si in patriam post libertatem adeptam redire uelint: uel ad alias necessitates uita. Ceterum id non ubiq; fit, est autem illud miserū blandimentum seruitutis, quo illos à cōsilio fugae retrahunt. Illis autem qui Christum abnegarunt, iamq; recutiti sunt, quia certi sunt, quod non fugient, nihil tale indulgetur.

De fuga captiuorum ex Europa.

Facilior fuga illis qui in Europa agunt, quam qui in transmarinas regiones uenduntur: his enim praeter flumina nihil traiciendum, quae facile enantur. maior difficultas in Hellesponto transmittendo. Qui autem fugam instituunt, tempore messis id soliti sunt facere, ut & facilius in segetibus lateant, et inde uictum habeant. noctu autem fuga initur, per diem aut in syluis, aut in paludibus, aut in segetibus sese abdunt, maluntq; à lupis alijsq; bestijs deuorari, quam ad ueteres dominos retrahi.

De fuga ex Asia minore.

Qui ex Asia fugam moluntur, Hellespontum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seston & Abydon, nūc autem Bogazassar dicitas, id interpretari potest, castella faucium maris: ibi enim mare angustissimum est. Hi secum deferunt securim & funes, ut & ligna caedant & colligant, quō inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil nisi salem secum deferentes, nocte raticulā inscendūt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traiciunt: sin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad li-

qq tora

tora Asia reijciuntur. Emenso mari montes petunt, polumq; & Booten in spectantes ad Boream tendunt. In fame herbis suis sale conditis sese sustinent. Si plures societatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt. quibus occisis, quicquid ibi alimenti inuenerint, secum asportant: sæpe tamen & ipsi pereunt occisi ab opilionibus, uel ab eisdem capti, & pristino hero traditi, ad ueterem seruitutem rediguntur. Cæterum longè plures pericula absument, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragijs, aut dentibus bestiarum, aut ferro inimicorum, aut postremò fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

De pœna fugitiuorum.

FVgitiuis multiplex pœna: alij enim suspensi pedibus dirisimè flagellantur. qui enim homicidiū cõmittunt, illis plantæ pedū in multos sulcos cultro rescinduntur, & rescisis sal inspergitur. quibusdã furca ingens ferrea, cū ferro collari inseritur, quam die noctesq; in longū tempus gestāt.

De Græcorum & Armeniorum pietate erga captiuos.

Mortis pœna & confiscatio omnium honorū illis infligitur, qui captiuorum fugam instituunt. Tamen nō cessant Armeni & Græci captiuos Christianos apud se occultare, & deformatos suo cultu deducere ad naues Venetas, uel aliorum Christianorum, dantq; uaticum & omnia necessaria, nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatē nostrorum aiunt se experiri, si quando Romam uel Compostellam uenerint.

De incantatione Turcarum contra fugientes.

Habent quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahūt. Nomen serui in schedula scriptum suspenditur in tabernaculo uel domicilio serui, deinde diris uerbis & deuotionibus illius caput impetunt. deinde fit ut demoniaca, ut fugiens putet sibi in itinere uel leones uel dracones incurere, uel mare uel flumina contra se exundare, uel omnia tenebris nigrescere: ipsq; terriculis repulsus ad herum redit.

Memoriam Christi paulatim in prouincijs olim

Christianis aboleri.

Superfunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationem Constantinò, Spolis, & regna Græciæ, Albanæ, Vualachiæ, Seruiæ quam Bosnam uocant Turcæ, in prouincijs redacta. illi quidem Christū tenaciter retinent, sed iuentus dediscit: breuiq; futurum, ut plena sit obliuio Christianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta sunt & auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

Vbi prouinciã cepit, omnia prouincialium bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem stirpitus excindit, præcipuè regiam sobolem. Et quod nunc Vaiuodæ filium apud se retinent, non alio cõsilio faciunt, quàm si illis Hungariæ adimatur, eum immittant ad res nouas molendas: ubi illis secura possessio Hungariæ fuerit, haud dubiè euita tollitur. nam Turcæ in ea re nec generis, nec socris, imò ne fratribus quidè parcūt. Clericos si nō occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibriū et mendicitatē relinquūt. Cāpanas omnes & organa, et alia instrumenta Musica templis adimunt, imò ipsa templa prophanata suo Mehemeto cõsecrant. Misera et humillima sacella Christianis relinquūt: ubi sacra nō publicè, sed dissimulatè & silentiose faciant: quæ ubi uel terræmotu corruerint, uel incēdio deflagauerint, uel etate computruerint, nō licitū est instaurare,

staurare, nisi magna pecunia depensa. Concio & annuncian- di Euangelij munus planè interdicitur, nec fas est quenquam Christianum Rempub. attingere, aut arma gestare, aut simili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris uitæ sunt, spectacula edere, uel choreas ducere. Si iniuria sit contumeliosissimis uerbis uel tibi, uel Christo, tacendum atq; ferendum est. Quòd si aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circuncideris: tum si hiscas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur.

De reuerentia quam exhibent Christiani Turcis.

10 **C**hristianus sic eques prætereat Musulmannum, id est, Turcarum religione initiatum, necessum est, ut de equo descendat, & cernuo uultu sedentem adoret: quod nisi fit, fustibus ab equo desicitur. Ius præterea est ueredarijs & emissarijs Turcarum, equum Christianum arripere, eoq; ad delassationem uti, interim Christianus pedes sequitur.

De tributis Christianorum.

20 **Q**uartas omnium fructuum dant Christiani: istiusmodiq; quartatio non solum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, sed etiam mechanici de suo quaestu quartas dependunt. Deinde est & aliud onus capitacionis, qua singuli quotquot sunt in una familia, singulos ducatos soluunt. Si parentes soluere nequeunt, ad liberos suos in seruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti, ostiatim obambulant ad stipem emendicandum. quòd si ne ita quidem soluendo fiunt, perpetuis carceribus mancipantur. Iam cū omnia officia præstiterint, adhuc semper ius est Turcæ optimū quemq; ex liberis deligere, quem circūcisum summotumq; à conspectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primū, quia puer facile Christum obliuione dediscit, mox etiam parentes & cōsanguineos: adeo ut etiam si præsens inter eos uersetur, neminem suorum agnoscat. Nemo uerbis efferre potest, quibus lacrymis, gemitu, singultibus istiusmodi diuulsio fiat. Filius abstrahitur perpetuò inter alienissimos uicturus, quicquid charum est sanguine, sodalitate gratum, familiaritate amicum relicturus: postmodum in eorū numero futurus, quos Græci ἀπὸ τῶν ἡγετῶν & ἀπὸ τῶν ἡγετῶν uocant. Pater filium quem in cultum Christi educauerat, rapit uidet ad militiam sathanæ, ut Christum oppugnet.

De sacerdotum & monachorum sub Turcæ tributo

uiuientium conditione.

30 **S**acerdos, monachus, pessima illic conditione sunt, ut sacrilegia & scandala Dei & hominum existimantur, nihil de ecclesia accipiunt. Feriatis diebus pauxillum panis à mulierculis nonnullis porrigitur, cæteris diebus nihil datur. Ipsi lignationibus uiuunt: nam mos est, ut ligna in syluis cædant, ijsq; dorsum aselli onerant, ea cum merce per omnes plateas ambulat, ligna uenalia proclamantes. Si gentes illæ hanc calamitatem præsciuisent, millies præoptassent mori, quàm ista pati. Si usquam mors cum uita cōmixta est, imò si usquam uita diu superest ut diu moriaris, id in Turcia est. Nihil Aegyptiaca seruitus, Babylonicum exilium, Assyriaca captiuitas, Romanorū euastatio ad istas miseras, ubi quotidie audiuntur threni Ieremiæ, nec uerbis, sed rebus constant.

PROCLAMATIO CAPTIVORVM ET TRIBV-

tariorum, ad Christianorum reges & principes.

40 **M**iseri qui quasi in fornace illa ardenti Hur Chaldaeorum uiuunt, uotis & gemitibus cælum petunt: Vsq; quo dormis Domine, exurge, q; & ne

& ne repellas in finem. Rursus à cœlo ad patriã oculos reiectant, quam
 & ipsam in seruitute uident. relegati tamen à patriã, in patriã seruitutem
 agere cupiunt. Vota illorum non libertatem, sed eandem seruitutem muta-
 tis tantum sedibus concipiunt. mox oculos ad Christianorũ reges & prin-
 cipes detorquent. Optant Papam patrem patriã uires suã sanctitatis ad li-
 berationem filiorum conuertere. Optant inuictam Cæsaris manum uictori-
 cia arma contra Turcam mouere. Sciunt illi parere Hispanos in bello acer-
 rimos, Belgas ferocissimos, Germanos fortissimos, Italos corpore & inge-
 nio præstantissimos. Sciunt illi additissimum esse fratrem Ferdinandum
 regem Romanorum Turcarum bellis assuetissimũ, Illyricis & Subalpinis
 gentibus subnixum. Sciunt Germaniam omnem, tot Electores imperij re-
 gis uiribus instructos auspiciũ Cæsaris libenter sequi. Hic putant uota sua
 non frustrari. Te suum Esdras Cæsar inuictissime, te suũ Iosue existimant
 futurum. Talia enim non solum de te oracula inter Christianos, sed etiam
 inter ethnicos circumferuntur. Utinam tua te bella illuc sinerent penetra-
 re, uideres omnia tecum ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus sexus, nullus
 ordo hominum tua arma relinqueret. Domi quisq; Turcarum in suis ser-
 uis percussorem haberet, in castris proditorem, in pugna desertorẽ. Omni-
 no Christiani qui illic sunt, contemptissime de armis Turcarum sentiunt,
 ut quos ad uelutarem tantum pugnam idoneos cognoscunt. Hostes uelut
 aues procul missilibus impetunt: si nõ eo terrore fuga fit, ipsi fugiunt. Præ-
 ter clypeos & galeas pleriq; nudi sunt: ad manum uenire non audent. Vul-
 nera stantibus non ingerunt, nisi eminus. Quod si iam Veneti & Lusitani
 nauales suas copias conferant, Angli, Poloni, ceteriq; principes militem
 subministrant, præsertim tali Cæsare rerum gubernacula tenente, non diu-
 tius obsisteret Solymãnus Carolo, quàm Darius Alexandro, Xerxes The-
 mistocli, Antiochus Iudæ Machabæo. Ita sentiunt omnes captiui Christia-
 ni. Idem ego tredecim annorum experientia didici, in fugientẽ scilicet Tur-
 cam fortissimum, aduersus inuadentem fugacissimũ esse. Turca igitur cum
 natura sit fugitiuus, oppugnandus est. Impius enim nemine persequente
 fugit. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt
 eum à facie eius: sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis: sic
 pereant peccatores à facie Dei. Utinam Deus Opt. Max. concedat, ut tuis
 auspicijs inuictissime Cæsar, monstrum illud Turcicum, humanæ naturæ
 ludibrium supprimatur ac conteratur, ut Christianos grauissima
 tyrannide oppressos in libertatem afferas, quando-
 quidem post Deum in te uno omnis
 spes libertatis collo-
 cata est.

DE TVRCARVM RITV, DEQVE

CAEREMONIIS, LIBER SECVNDVS,

Et primò de origine
eorum.

CAPVT I.

10

Historiæ Armeniorum tradunt Turcas gentem Scythicam esse Zmaildan, quasi Ismaëliticam, & quòd essent adducti per Caspios montes, ac Caucaseas portas, usq; Constantinopolim à Duce cuiusdam regis Armeniæ, ob proditio- nem atq; iniuriam eius militibus illatam. Non torquebo me eorum origine uerbosius, duntaxat ob oculos ponam consuetudinem in caeremoniis, & disciplinam domimilitiæq; ab ea gente usurpatam, nihilq; mutuabor ab alijs scriptoribus: sed summa fide, quod coram uidi, & longo usu didici, pro ingenij mei tenuitate summisse & modestè describam.

De origine Mehemmeti.

20 **M**agna dubitatio de origine Mehemmeti (quem nostri Mahometum uocant) nec satis comperta, utrum Persa an Arabs fuerit: ueriores tamen illi habentur, qui eum Ismaëlitem esse aiunt, ex Regum stirpe, quos Othmanni Sai, & Sultanlar uocant. In huius natiuitate referunt, quinq; milia templorum idolorum cecidisse, quod augurium uel nostras clades præfagijt, uel de nostris cladibus fictum est.

De templis illorum.

30 **H**abent templa satis ampla, & sumptuosa, ipsorum lingua Meschit appellata, in quibus nullas prorsus imagines uidi, præter hæc uerba inscripta Arabica lingua uidelicet, La illah illellah, Mehemmet inful allah tanre bir pegamber hach: id est, non est Deus nisi unus, Mehemmet autem propheta eius, creator unus, & prophetae æquales. Vel hæc, Filiã galib illellah: id est, non est fortis sicut Deus. Deinde cõspicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum storeis stratum, ac desuper tapetis ornatum. Circa templum turris miræ altitudinis, quam eorum sacerdos tempore orationis ascendens, uoce alta, digitis in aures insertis, hæc uerba ter repetit Allah Hechber: id est, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & o- ciosi, tantum deuotioni astricti. Deinde prædictus sacerdos descendens orat cum illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicumq; uerò ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudibunda, postremò ter spargunt aquam super capita, recitando hæc uer- 40 ba, Elhemdu Lillahî: id est, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis Patsmagh dictis, eisq; ante ianuam templi relictis introeunt, alij nudis pedibus, alij habentes munda calciamenta Mesch uocata, quibus non pal- pant terram. Fœminæ nunquã congregiuntur cum uiris, sed seorsum certo in loco, prorsus abstruso, à uirorum conspectu, & auditu: ipsaq; rari- us templum frequentant, ut tempore Paschatis, nonnunquam diebus Veneris, quæ Gfumaagun eorum lingua uocatur, orantq; ab hora nona noctis usq; duodecimam, utputa mediam noctem: atque inter orandum corpus continuo agitato & uociferationibus mirè affligunt, ut sæpius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & si aliqua ab eo tem-

qq 3 pore

pore se gravidam senserit, Spiritus sancti gratia impregnatam esse affirmant. Cumq; pariunt, ab ipsis nati Nefes oglu, id est, animæ, uel spiritus sancti filij appellantur. Ita mihi narratum est à pedisequis earum: nam nec ipse uidi, nec aliquis uirorum huic spectaculo interesse potest. Virorum autem orationibus (cum hero meo) sæpe interfui, quibus mos hic est. Inter orandum pileos suos (qui Tsalma illorum lingua uocantur) non deponunt, sed summis digitis attingunt, quasi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram sæpe deosculantur. Christianis eorum sacris interesse nepharium putant. credunt enim ab hominibus (ut ipsi aiunt) illotis, sua templa contaminari, quippe Christiani non usurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi sacerdos illorum suggestum ascendit, ac ad duas circiter horas concionatur. peracto sermone ascendunt duo pueri, qui cantando suas preces pronunciant. peracto eorum cantu, incipit sacerdos cum toto populo submissa uoce cantare, quassando corpus in latus nihil aliud præter hæc uerba, La illah ilellah, id est, non est nisi unus Deus: sic media fere hora personat, ac mouetur. Huiusmodi autem orationes, & cæremoniæ, ut cantus, prædicatio, non fiunt singulis diebus, nisi tempore Quadragesimali, & festiuo, utputa die Iouis, ab hora nona noctis, usque duodecimam. Et ipsa dies Veneris, (qua Mehemmerum aiunt natum fuisse) à quibusdam religiosissimè colitur.

De quadragesima eorum.

HAbent etiam quadragesimam sua lingua Orutz appellatam, ieiunantes unum mensem, & unam hebdomadam singulis annis, at non semper eundem, sed si (uidelicet hoc anno) ieiunauerint Ianuariam, sequenti Februariam, pergentes serie, ita ut duodecim annorum decursu, unum & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Cum ieiunant, toto die nihil gustant, ne panem quidem, aut aquam. Deinde uisa stella, licet illis omnia manducare, præter suffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, Murdar, id est, cadauer siue immundum, & porcus Domuz uocatur. Quadragesima peracta, Pascha celebrant, eorum lingua Bairam uocatum, magna cum solennitate per triduum, obliuientes ungues manuum & pedum certo ceromate ab eis Chna appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt. hic color tenacissimè hæret, nec abluui, aut extergi potest, quamobrem nisi noui (à radicibus) ungues exierint, alioquin ungues semper rutilantes apparent, sed de manibus frequenti lotionè potest deleri. Mulieres non solum ungues, sed & manus, atq; pedes illo ceromate imbuunt,

De eorum circuncisione.

VTuntur circuncisione eorum lingua Tfuneth dicta, non octaua die more Iudæorum, sed quamprimum natus septimum aut octauum annum exegerit, sermonis iam peritus: idq; ipsis mysterium est, propter uerba confessionis, quæ ante circuncisionem requiruntur, erecto pollice manus Parmach dicto, hæc uidelicet, quæ supra ostendimus in templis descripta. Puer ob id non defertur in templum, sed in domibus parentum circunciditur. Huic solennitati sæpe interfui, quæ ita se habet. Primò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus satis delicata parantur ferula, ex omni genere carniū, quo ipsis uescilicet, & passim (ut apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gal-

linam

- linam, & in illa ouum, quæ integrè affantur ad splendorem illius diei. Deinde inter epulas tempusq; coenæ adducitur puer circuncidendus, cuius (medicus illius artis) glandem retegit, & replicatam pellem forpicalis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait se in proximum diem circuncisionem peracturum, atq; ita discedit: mox simulans, quali omiffum aliquid esset, quod ad præparationem attinet, ex improviso præputium abscindit, uulneri parum salis, & mali cotonei apponens, iam uocabitur Musluman, id est circuncifus. Et die circuncisionis non induitur illis nomina, sed ipso die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia sunt,
- 10 & primo Regum, ut Tfuléiman, Solomon interpretatus. Tfultan, Tscelim, id est princeps pacis. Murath beg, id est desideratus dominator. Mutstafa & similia. Ducum, Pirin, hairadun, hader, ebraim. Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum sunt Tspahalar, Tsauslar, Eminler, Behram, Memmi, Mehemmet, Alli, Ahmat Tcielebi, Paiazith, Chatsun, Hutscref. Cæteris omnibus, Mutfa, Ionuz, Tschender, Perhat, Ferro. Captiuorum ac seruorum maiori ex parte Seremeth, quod nomen significat audacem, atq; uelocem. Postea continuato trium dierum conuiuio, circuncifus ducitur in balneum, cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt. Alij uestes
- 20 fericeas, alij scyphos argenteos, alij pecunias, uel etiam equos. Mulieres quoque indusia, sudariola, & alia huiusmodi. Iuxta uoluntatem & opes unusquisque conuiuorum donat. Fœminæ non patiuntur circuncisionem, sed tantummodo (iam dicta uerba) consistentes, Musluman efficiuntur. Si autem ex Christianis quispiam sua sponte confesso Mehemmeto circuncidi se patiatur: quod sæpe contingit, propter grauissimum iugum, & onus tributî, talis ducitur per omnes uicos atque plateas ciuitatis, summo cum honore, & gaudio populi sonantium tympana: ipsi quoque dantur munuscula. postea immunis efficitur à solutione tributî, Haracs eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci,
- 30 Vrumlar, & Albani, quos Arnautlar uocant, circunciduntur. Si quis uel compulsus, ut puta qui Muslumanum feriret, uel uituperio afficeret, aut Mehemmetum blasphemaret (quod uidi Episcopo cuidam Græcorum sectæ, contigisse) circunciditur, illi nihil datur: à tributî tamen solutione liber erit, sicut & cæteri Muslumanlar, id est, circuncifî.

De sacerdotibus eorum.

- Sacerdotes uerò, illorum lingua Talismanlar uocati, parum uel nihil differunt à laicis, nec etiam à Proceribus caremoniarum (quales apud nos sunt Episcopi) nec magna in ipsis doctrina requiritur. satis erit si Elcoranum, & Mussaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari secundum textum nouerint, peritissimî habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, sed Arabica à Mehemmeto sunt tradita: quod nephas esse putant, si uulgari lingua interpretata describerentur. Eliguntur isti Pontifices à populo, stipendium autem à Rege pro labore accipiunt. Vxores habent, & habitum ut seculares. Si stipendium non sufficiet propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur scholis, aut libros describunt. Apud illos sanè nullos uidi typographos, sed chartam optimè parant. Alij alium quæstum faciunt, ut sartoris, sutoris, & similia.

De scholis ipforum.

HAbent quoque loca ad instituendum Ochumachgirleri eorum lingua appellata, & suos Doctores quos Hogfialar uocant, tam masculos, quam foeminas, separatim tamen instituunt: masculi masculos, & foeminae foeminas, Astronomiam, philosophiam, artem poetice. Inter discendum clara uoce clamantes ad latus corpora mouent. Musicam non norunt artificialem, sed fingunt carmina ad praescriptas regulas, quae ita se habent: Quodlibet carmen undecim debet complecti syllabas. Placuit itaque exempli gratia haec pauca inferere.

CARMINA AB IPSIS BETHLER DICTA, 10

Birichen bes on eiledum derdumi

Iaradandan istemiscem iardumi

Terch eiledum zahmanumi gurdumi

Ne ileim ieniemezum gunglumi.

Sunt enim carmina amatoria, Deae ipforum lingua Assich uocata: id est Deae amoris, quorum interpretatio haec est de uerbo ad uerbum.

Birichen, id est ex una. bes, id est quinque, on, id est decem. eiledum, id est feci. derdumi, id est tribulatione mea.

Iaradandan, id est a creatore. istemiscem, id est postulauit. iardumi, id est auxilium. 20

Terch eiledum, id est neglexi. zahmanumi, id est patriae meae. gurdumi, id est uisitationem.

Ne, id est Quid. ileim, id est faciam. ieniemezum, id est non possum uincere. gunglumi, id est mentem meam.

De monachis illorum.

Non desunt illis monachi Deruislar uocati, uarij quidem ac in primis triplicis ordinationis. Primus ordo talis est, qui nihil proprij habentes, quali nudi incedunt praeter pudenda pellibus ouinis tecta, & tempore frigoris ad cooperiendum dorsum similiter pelle, latus, manus, pedes, & caput nullo prorsus tegunt uestimento. Exigentes eleemosynam tam a Christianis quam a Turcis Allahitli petentes, quod significat, propter Deum. Hi deuorata herba Matslach uocata, in rabiem aguntur, adeo ut per pectus totum in transuersum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore dissimulato, & fungum arborum incensum capiti, pectori, manui suppositum remouent, donec in cineres resoluatur. Aliud genus uidi, qui incedunt pertusa uerpa, & incluso anulo aereo ponderis trium librarum, a coitu disclusi, ob seruandam castitatem. Tertium genus raro egreditur, sed manent die noctuque in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, sine calciamentis, uestimento, discooperto capite, nihil gestantes, praeter unam camisiam, multis diebus ieiuni, orantes, ut Deus ipsis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus consulere solet. 40

De matrimonij contractione.

Matrimonium eorum lingua Eulenmech uocatum, tale est. Coeunt nuptiae sine iuramento. accipiunt plane indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quam olim apud Romanos) more, ubi gener emi solebat, non nurus. Nil habet sponsa in corpore cultus uel ornamentis, quod non cogatur a foceris redimere, Diuortium apud illos faciunt

faciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoscit de istis rebus iudex israhelitarum. Inter seruos emptos etiam matrimonium permittit: sed geniti ex illis, uernæ fiunt.

De peregrinatione illorum.

Peregrini, eorum lingua Haglilar appellati, loca ab ipsis sancta habitata inuisunt, uidelicet Mecham, ut nostri Hierosolymam (ibi aiunt Mehemmetum obisse) sed non minus quæstus gratia quam religionis & deuotionis. Ibi uiso calciamento Tsaroch uocato, quod inauratum solummodo à testudine templi pendet, coemptis subtilissimis telis, Chumas dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idq; obuijs sitientibus gratis offerunt: alij rem suam agunt.

De eleemosyna eorum.

Habent xenodochia Imaret appellata, ex testamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis, sed alibi alius. Sunt qui dant orizum Pirinctis storba dictum, cum carnibus: alibi Boghdaias, qui fit ex tritico, pro obsonio additur panis satis magnus, potus quem prebent, est aqua. Ceterum pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur: sed habent alium locum pernoctandi publicum Charuatfanrie, ubi gratis recipiuntur hospitio: non habent tamen lectos, sed in fœno uel stramine sub tecto dormiunt.

De uictimis eorum.

Immolant etiam uictimas, sed pierunq; uotiuas Chorban tam Turcica quam Arabica linguis uocatas. in morbo enim aut periculo ouem uel bouem pro cuiusq; opulentiâ in certis locis se sacrificaturos promittunt. uoti deinde uictima non comburitur in holocaustum, ut ludæis mos est: sed mactato animali, cutis, caput, uedes, & quarta pars carnis sacerdoti prebetur: altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipsi uictimatores sibi & comitibus parant ad uescendum, neq; tenentur uoto, si è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia sunt, dabo si dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios, & cæteras nationes Asiaticas Christianæ religionis, cultus obseruatur.

De legatis & testamentis.

Si quis ex Muslumanis moriens testamentum condere constituit, talia sermè legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis, ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hospitale, aut templum, siue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus Hairitli, id est pietatis gratia: & Ghanitli, id est pro anima. Alij captiuos, & emptitios seruos legant liberos faciendos. Mulierculæ enim (ut hoc genus præ cæteris superstitiosum est) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Christianorum. id putant magno ad salutem suâ ipsarum animæ prodesse. Reges uerò templa, hospitalia, extruenda constituunt, & alij si qui sunt potentes,

De cæremonia defunctorum.

Ubi quis moritur ex Muslumanis masculus, tunc masculi funus curant: si fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidissimis lineis induunt. postea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim est in templis sepelire. Procedunt cæroforarij cum candelis monachi illorum.
subsequuntur

subsequuntur sacerdotes cantillantes interim, donec ad sepulturam locum perueniant. Quod si pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religiosorum plateatim collectæ pecuniæ solent illis offerri.

De ædificio sepulchri Tulbe dicto.

Conditorio superædificatur (utputa regio) templum, ipsi enim reges in urbes sepeliuntur: diuitum & pauperum instar altaris in eam altitudinem, ut bestia insultare, aut locum conspurcare non queant. Sæpius eò cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumēto superposito, panes, carnes, caseum, oua, lac, nouendialis cœna, more ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, et formicis. Dicit enim, æque gratum esse Deo, offerri eleemosynā tam brutis egentibus quàm hominibus, cum ob amorem Dei offertur. Multos uidi, qui auiculas reclusas, data pecunia ualoris auiculæ, euolare iusserint: alios panem piscibus in flumen projicere amore Dei, dicentes se pro tali pietate erga egentes mercedem amplissimam à Deo consecuturos.

DE MILITIA.

CAPVT II.

Habent omnes unum Regem, qui illorū uocabulo Huncher othman-lardan sahi sultan tsuleiman, modernus ita appellatur ab eis, Id est, Imperator ex Othmannis Sahi Princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum, uiginti (uel circiter) trium annorum Mustafa uocatum, excellentem suos antecessores tyrānide, atq; crudelitate, sæpe insidiantem patri, ut si quomodo posset illum occidere, ob libidinem dominij. Habet rex sub se duos duces siue Satrapas Tsamgiach begler uocatos, Europeum & Asiaticum, quibus subsunt præsides minores Timargilar dicti, quorum imperijs parent milites ordinarij: qui si cessant, dum ad expeditionem uocantur, suspendio pœnas luunt. Bassalar qui interpretantur capita, plures sunt: ij propter consilium semper Regem comitantur. Sulhtarlar quoq; qui sunt stipatores corporis illius, semper post tergum eius succedere solent, unā cum Capugtsibegler, id est cubicularijs: lazigtibegler, id est cancellarijs: Eminler, id est tributū exactoribus, uidelicet puerorum, & pecuniarum: Tspahalar, id est leuis armaturæ militibus, equestribus: multis Vlachlaris, id est nuncijs: & alijs huiusmodi continuè aulam sequentibus.

De conditione procerum.

Nullus ex Satrapis possidet prouinciā aut ciuitatem aliquā iure hæreditario, quam post obitum liberis uel suis successoribus possit relinquere sine consensu sui regis. Sed si aliquis Ducum, uel Principum certas possessiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione. Inituratio precij, & redditum illarum possessionū. Cognoscit & Turca, quot milites ali annuo illo censu possint, tunc Satrapa ille cogitur habere illum numerum militum semper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: nihilq; eum à belli comitatu potest excusare, quàm sola aduersa ualetudo. Et si quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio, in eius est libertate: si autem non deponitur, suum est usque ad mortem. Post obitum, quod si successores defuncti pactum obseruare uoluerint, admittuntur

tantur: sin secus, alijs prouidetur. Si aliquando aliquis istorum procedum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.

De conditione Chazilariorum.

Militēs Ghazilar uocati, strennui, & iure militari mirō modo exercitati, qui in primo congressu lanceas frangunt cum aduersarijs suis, nulla prorsus armatura, præterquam clypeo, hasta, framea utentes more nostratum, ut puta lorica, galea: sed fractis hastas, euaginata framea, clypeo se defendentes, uiriliter pugnant, semper capiti, manui aduersariorum insidiantes, aduersarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij, hostem, uel equum ferire, non laudi, sed ignominia duceretur. Hi omnem uitam & salutem in protectione Fortunæ Deæ, ipsorum lingua Nassup, siue Cifutara dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbiū istud celebratissimum est: lazilan gelur bafsina, quod ita potest interpretari lingua latina, lasilan, id est, scriptura: Gelur, id est, ueniet: Bafsina, id est, capiti, quasi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuscuiusuis Fortuna Dea capiti inscripsit, id euitare impossibile erit, etiam si latitaueris in arce inexpugnabili. Horum enim gesta carmine in historijs descripta, ab omnibus recitantur, ut & ceteri eadem audacia (honoris & laudis studio exciti) fortiter & intrepidè hostem aggrediantur. Ceterum pro qualibet uictoria tallium, stipendia duplicantur, ita quod omnes prædicti equestres debent regem sequi, instructi his armis, lancea, framea, sagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non: & semper accipiunt stipendium, tam tempore pacis, quam belli.

De ordine peditum.

Primus ordo peditum est Solachlarum, id est, sagittariorū, tales utuntur arcu, sagittis, frameis, differunt pileis à lanitseris. Secundus ordo est lenitserorum, illi etiam habent arma similia Tfolachlarum, pro arcu tamen & sagittis arcabuso utuntur, & una securi. Tales omnes collecti à Christianis ibi degentibus sub tributo, uel arrepti circuncisi, in loco Tfarai dicto, educati, contra Christianos pugnant strenuissimè, & habent satis exigua stipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinque uel sex nummos Ahtse uocatos, qui sexaginta coronatum conficiunt: & hi sub poena uitæ non possunt equitare, nisi ægrötent. Reperiuntur etiam ex filijs Turcarum facti lenitseri quamplurimi. Tertius ordo peditum Azaphlarum est, quorum finito bello finitur & stipendium: & sunt omnes filij Turcarum, Tales utuntur longiori hasta, framea, pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, Tachia dictis. & differunt à lenicis & Solachlaris uestitu atque armatura: tales perfodiunt hostium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualachia sectæ Græcorum, Voinichlar uocati. hi nihil habent stipendij à Turca, quam quod immunes sunt à tributi solutione, & decimis. Tales tenentur ociosos equos regis Turcarū proprijs sumptibus alendo, curamq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

De tentorijs Regis Turcarum.

Cum Constantinopolim relinquens Turcarum rex ad bellum proficiscitur, duo usurpans tentoria, cognomento Satorlar, cum hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam mansionem figitur, ut ibi postero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta est, ut procul uisentibus

uisentibus urbs uideatur: in proximo castrametantur Principes, & ambiunt Regis sui tabernaculum: deinde Equites, qui uel singuli, uel terni tentorium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula: id enim ex disciplina habent, ne quis sub dio cubet. Ituro exercitui stratores uiam faciunt, hinc inde collocantes aceros lapidum, uel strues lignorum, ad indicium uia, adeo ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent se media nocte, & usque meridiem sequentis diei in agmine sunt. Inter equitandum rex in medio duorum Bassalarum cum illo colloquentes incedunt, quos praecedunt aliquot leniterorum ordinis milites, in equis, ferentes candelas ar dentes: & hoc fit tempore noctis obscuro. Deinde Tsaular, id est, Capitanei, clauas habentes ferreas, undique cuspidatas, pellunt homines a conspectu Regis, ad iactum, uel cursum sagittae, ibi Sulhtarlarum, id est, stipatorum copia, inter quos currus cinædis pleni, in usum Turcae, & procerum. Subsequuntur, & praecedunt iam dicti Duces cum maximo milite, equitum & peditum, & diuersae conditionis hominum: alij habentes stipendia, alij quæstus gratia & lucri, masculi tantum, nullas secum ducentes mulieres.

De uictura animalium.

DEinde sequitur multitudo camelorum, mulorum, equorum (interdum solent & elephantes, eorum lingua Phil dictos, deducere) portantes uictualia, tentoria, & similia militi necessaria. Et ubi figitur tentorium Turcae, ibi iam singula suo ordine tanquam in urbe parare debent. Ibi locus sartorum, pistorum, macellatorum: alij parant epulas carniū omnium generum: qui si non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet panes bis coctos, carnes siccas, Pastarma dictas, caseum, lac coagulatum. Sunt etiam patientissimi famis, sitis, frigoris. Rarò hospitantur in urbibus, sed in agris sub tentorijs, circa scœneta & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quam sui ipsorum, paruo & satis uili cibo contenti, uidelicet dicto lacte coagulato aqua temperato, & immisso pane, uel recenti, uel bis cocto, serui, pariterque domini. Ibi silentium tempore noctis magnum, ut captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: sed cum uadunt cubitum, & cum surgunt abire, omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, Allah allah allahu, id est, O Deus.

De iustitia exercenda in bello.

Tanta seueritas discipline fit in bello, ut nemo militum ausit aliquid iniuste rapere, alioquin sine misericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij custodes, siue defensores earum rerum, quæ in uia occurrunt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uenales panes, oua, fructus, auenam, & similia. Tenentur quoque defendere dicti praefecti hortos fructuum circa uiam sitos, ut nec ipsi audeant unum pomum, uel huiusmodi simile, sine licentia possidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Cum essem in exercitu Turcae in expeditione contra Persas, uidi Tspahiam unam cum equo & ministro decollari, quod solutus equus arua cuiusdam ingressus fuerat.

De festo celebrando ob uictoriam Turcae.

Cum renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiā sese effundunt ciuitates. Noctu autem sub primam facem, auspiciantur triumphalem istam festiuitatē, funalia, cereæ tedæ, faces, ubique disponuntur, stragulis, aulæis, uestibus holofericis ædes uelantur, & uia qua intraturus est Imperator

Imperator Turcarum. Triumphum autem uerum reportat Constantino-
polim, ubi continuè residet, si non agit bellum in aliquas regiones. Legi-
bus tamen tenetur tribus annis elapsis ipsemet suscipere expeditionem in
regiones Christianorum, pro amplificatione regni, uel defensione.

De uenatione eorum.

NVlla natio sub sole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Pe-
netrant enim insequendo feras loca aspera & montuosa in equis, ca-
pientes diuersa animalia: & si animal extinctum à canibus suffocatum fue-
rit, illo non uescuntur neq; ipsi, sed nec Christiani inhabitantes illas regio-
nes. Et si occidunt suum syluestrem, dant illum Christianis illarum regio-
num, quia Muslumanis prohibitum est uesci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET

AGRICOLIS.

C A P V T I I I.

OPPIDANI per seruos eorum agros colunt, decimam dependunt suo
Imperatori. Opifices uerò artibus mechanicis se sustinent. Qui ocium
colunt, fame contabescunt. Mercaturam quoq; strenuè exercent. Aliam
minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragunt,
ad Venetos sese deferunt. Balnea in singulis ciuitatibus habent, ubi solen-
ni more, bis, uel ter se lauant. Si reddunt urinam, mutonem lauant. Si uen-
trem soluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos sequuntur ser-
ui, uas aqua plenum gestantes: masculum masculus, & foeminam ancilla.
Et cum exeunt lauatum, mulieres unguunt se quodam genere unguenti,
quod post mediam horam pilos cadere facit: uiri ipsimet radunt mutones,
nec quouis modo sinunt crescere pilos, sed singulis mensibus bis uel ter ita
faciunt, tam masculi quam foeminae: & maximè cum templa frequentant,
alioquin ignibus (ut uiolatores sacri loci) traderentur. Habent etià diuer-
sos artifices, ut sartores, sutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fa-
bros, similiter carpentarios, pictores, lapicidas, sed non tam subtilis & præ-
stantis ingenij, ut in istis partibus nostris.

De iustitia apud ciues.

Iudicem omnes habent eundem, tam Christiani, quam Turcae: ex Mus-
lumanis tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius ministrare te-
netur. Si quis occidit, ipse quoq; mortem subire debet. Si quis furatur, aut
uiolenter rapiat, suspenditur: ut contigit lenitzero cuidam, qui muliercu-
la cuiusdã portantis in forum uenale lac ebiberat, non soluendo precium,
cum accusatus coram iudice negaret factum, pedibus sursum suspensus,
chordaq; per medium ligatus, lac statim euomuit, atq; ilico iudicio strangu-
latus. Hoc me præsentem in Damasco contigit, cum ex Armenia Hierosoly-
mam proficiscerer. Si aliquis adulterium commiserit, masculus in carcerem
cõiectus, post aliquot menses pecunia redimitur: & mulier uidelicet adul-
terata, super asinam uicatim & plateatim ducitur, flagris caeditur denuda-
ta, & lapidatur uiscera bouis in collo gestando.

De agricultura.

TAm Christiani, quam Muslumanis, agros, uineas, & pascua colunt, ha-
bentes frumentum simile nostrarum regionum, tritici, milij, ordeï, a-
uenæ, siliginis, fabarum, & omnium generum legumina: insuper oryza in
r r abunde

abundantia, lini, mali cotonei, plus quam hæc regiones. Vineta quoque utraque gens possidet, fructu eius uarie utentes. Christiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua Pechmez uocatum, uuas passas quasdam ita me dicantur, ut semper & uisu & gustu recentes appareant. has Vzum Turci uocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, suo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, poma granata, nuces, castaneæ, ficus, cerasa, poma narranca, & alia id genus uili precio, sed non in omni regno. Sunt etiam loca ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter ualidum frigus) possunt habere.

De diuersitate animalium.

HAbent opiliones Tsohanlar appellatos, hi semper in solitudine degunt, et ad pabulum singulis ferè mensibus sedes mutant, nullas proprias domos, uel possessiones præter tentoria, & greges armentorum possidentes: sed pasunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hædos: conficiunt caseum, butyrum: tondunt lanam. inde faciunt penulas Chepenech appellatas, tapetia: ea uendunt, & inde emunt frumentum, ad uictum suæ familiae. Omnes prædicti dependunt decimas regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Insuper Christiani sub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet de quolibet masculo unum coronatum: & quod est crudelissimum, etiam filios omnes uxores non habentes, ui abripiunt, singulis quinque annis perlustrantes domos eorum.

De ædificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia, plerumque latericio opere constant, duplici ex materia. sunt enim lateres, alij fornacibus, alij sole excocti. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: sed in Natolia tecta plana sunt in modum tabulati, sine ullo fastigio, siphones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per cylindrum deuoluitur.

De uestimentis eorum.

Cultus illis ex materia lanæ, lini, & serici, satis magnificus, ueste Chatan uocata, utuntur, stricta, laciniosa, & usque ad talos proluxa. brachas nostras detestantur, ut nimium pudenda exprimentes. Indusia Chumlech dicta, sudariola uioleaceo colore tingunt. caput illis aggestu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus Tulbent siue Csalma eorum lingua uocatur. Mulieres diuitem uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta Babucs uel Csisme dicta, tam uirorum quam mulierum, in solo suppositum habent, ut diutius illis uti possent.

De cibarijs illorum.

VTuntur & ipsi quoque non pessimo pane Echmech dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates: sed illi spargunt quoddam genus seminis Sussam uocata, super recentem, postea coquitur: quod tribuit magnam suauitatem manducantibus. quo nusquam utuntur nostri, præter in Hispania passim in quibusdam locis, uidelicet in regno Granaten. & circa Ciuisiam. In edulijis illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uero maxime solennis est, puls ex oryza, ita addensata, ut partes inde manibus decerpantur. Piscium mira abstinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hospitij designatæ, aut publica diuersoria, quemadmodum apud nostrates: tamen in plateis diuersa uenduntur cibaria, & alia huiusmodi ad uictum necessaria.

De potu

De potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex succaro, ab illis Secher uocato, aut melle diluto aqua. Tserbth appellatur is potus. Secundus ex uuis papis, de tractis acinis in aqua decoctis. additur deinde aqua rosacea, & aliquantum ueri mellis. & hic potus Hossaph uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia: est enim dulcis & inflat uentrē. Tertius fit ex illo defruto Pechmez appellato, quod ex musto factum, speciem mellis præ se fert gustu & uisu, diluitur enim aqua, & datur seruis ad bibendum.

De modo sedendi & comedendi.

- 1° **C**um manducandum est, subiiciunt storeas Hactser uocatas: deinde insternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo discubunt. mensa illorum Tsophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut marsupium. Non assident nostrorum more, nec discumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur: sed decussatim, pedibus inter se complicatis more sartorum. antequam cibum sumant, oratio præmittitur. Raptim comedunt, & magno silentio, interim omnes uxores in abdito tenent: serui uerò post duodecimum annum, non permittuntur domum (ubi mulieres sunt) ingredi: sed infra duodecimum annum pueri ingredientibus & egredientibus deferunt maioribus necessaria, qui in alia domo segregati procul habitant.
- 2° Captiue uerò non habent licentiam egrediendi foras, nisi cum mulieribus Turcarum cum uadunt in balnea lauarum, uel aliò extra urbem recreationis causa in hortos & uineas (quod sæpe facere solent) sed semper in domibus latitantes operantur. nec permittitur illis cum captiuis seruis cõuersari. Dij boni, quis posset explicare aut describere afflictiones & calamitates captiuorum, & sub tributo Turcarum habitantium Christianorum: aut quis posset enarrare crudelitatem, & turpissimos abusus, tam in rebus secularibus quàm fidei Mehemmeticæ caeremonijs, prout legentes intellexistis de lotionibus & munditiis eorum, in qua sola sperantes salutem suam ipsorum animæ existimant se consequuturos, cum intus repleti omni spurcitia
- 3° scelerum, Mehemmeto cæco duce, Deum irritant immortalem. Multa alia ex institutione Mehemmeti debent strictissimè obseruari, quæ studiose omittenda duxi, ne minutissima quæq; persequens, garrulitate stomachum lectori moueam.

F I N I S.

r^o 2

Christophori